

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

อย่าฝืนความจริง

ผู้ที่จะสามารถสืบมรดกทั้งด้านการประพฤติปฏิบัติไปโดยถูกต้องดีงาม และผลเป็นที่พึงพอใจในธรรมปฏิบัติ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในครั้งพุทธกาลว่ามรดกผลนิพพาน ก็คือผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ท่านสั่งสอนไว้เท่านั้น เฉพาะอย่างยิ่งคือนักบวชแล้ว ยืนยันเข้ามาถึงนักปฏิบัติอีกด้วย เพราะคำว่านักบวชมีอยู่ทั่วไปในดินแดนแห่งชาวพุทธเรา ไม่กำหนดกฎเกณฑ์ว่าเมืองนั้นเมืองนี้ เมืองนอกเมืองใน เต็มไปหมดด้วยนักบวชในพุทธศาสนา

แต่จะเอากฎเกณฑ์ตามความเป็นนักบวชนั้นว่า จะเป็นผู้ได้รับมรดกคือธรรมทายาทของพระพุทธเจ้าจริง ๆ นั้น ไม่สนิทใจ เหมือนผู้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนธรรม ทั้งทางด้านพระวินัยและด้านธรรมะโดยถูกต้องดีงาม ท่านเหล่านี้จะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งธรรมทายาท ทั้งฝ่ายเหตุและฝ่ายผลได้โดยลำดับ จนถึงขั้นสมบูรณ์โดยไม่มีสงสัย เพราะธรรมประกาศหรือทำลายความจริงไว้อยู่แล้ว ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่ปรากฏว่ามีธรรมบทใดบาทใดได้ร่อยหรอลงไปจากหลักความจริงที่พระองค์ทรงตรัสไว้ มีความสมบูรณ์พูนผลอยู่ด้วยความสัตย์ความจริง ความถูกต้องดีงามทุกแง่ทุกมุม ในการที่จะบุกเบิกให้ถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสมบูรณ์

ฉะนั้นเราเป็นนักปฏิบัติ จงคำนึงถึงความรู้สึกของตนที่มุ่งเจตนา และความมุ่งมั่นที่ตั้งไว้แล้วอย่างใด และประสานกับความประพฤติปฏิบัติ อย่าให้พรากจากกัน การปฏิบัติศีลก็อย่าได้ประมาท สิ่งใดที่ขัดข้องต่อศีลก็คือการขัดข้องต่อธรรมที่จะเป็นประโยชน์แก่เรา และเป็นการขัดข้องทำลายตัวของเราไปด้วย การขัดข้องต่อธรรมหรือกีดขวางธรรม ก็เป็นการกีดขวางตนเองด้วยให้หาทางก้าวไปไม่ได้

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวไว้ว่า **สุปฏิปันโน** เป็นผู้ปฏิบัติตรงต่อหลักธรรมหลักวินัยโดยสม่ำเสมอ ตั้งแต่ต้นจนสุดยอดแห่งธรรมวินัย อูซๆ ตรงไปตรงมา อันเป็นแนวทางที่จะให้เกิดความสะอาดในศีลในธรรมของตน ญายๆ ความรู้แจ้งแทงตลอดอย่าได้ห่างเหินจากจิตใจ คือมีความสนใจจดจ่อต่อความรู้จริงเห็นจริงในธรรม ที่ท่านได้เคยรู้เคยเห็นและได้ประทานไว้แล้ว คำว่า **สามีจิฯ** ก็รวมลงไปว่า การปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง เป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

คำว่าธรรมนั้นเป็นของกลาง เช่นเดียวกับสมบัติในโลก แล้วแต่ผู้มีความขยันหมั่นเพียรและความเฉลียวฉลาดที่จะแสวงหามาได้ มากน้อยตามกำลังความสามารถและฉลาดของตน ตามปกติวัตถุในโลกนี้ไม่ขาดแคลน มีสมบัติ เป็นแต่เพียงว่า ความอุตสาหะพยายาม หรือความขยันหมั่นเพียรและความฉลาด ที่จะสามารถนำวัตถุนั้น ๆ เข้ามาเป็นของตนได้เป็นสำคัญกว่าอื่น

คำว่าธรรมก็ไม่เคยบกพร่อง ตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้แล้วคงเส้นคงวา ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า พระโสดา พระสกิทาคา พระอนาคา พระอรหัต ธรรมทั้งสี่ประเภทนี้ กลมกลืนกันกับหลักมัชฌิมาปฏิปทาอันเป็นสายทางเดินเข้าไปสู่ธรรมชั้นเหล่านี้ จนกระทั่งทะลุปรุโปร่งไปได้ ไม่นอกเหนือจากมัชฌิมาปฏิปทานี้ไปได้เลย

เราพึงคำนึงตนเสมอว่า เวลาที่เราปฏิบัติถูกต้องตามหลักมัชฌิมาหรือไม่ มัชฌิมาคือเหมาะสมอยู่ตลอด การรักษาศีลก็เป็นความเหมาะสมของตน หากที่ดำเนินดีเยียนตนไม่ได้ว่า ได้ทำศีลให้ต่างพร้อยไปด้วยเจตนา หรือความเผอเรอประการใดบ้าง เพราะความระมัดระวังรักษาอยู่เสมอ ศีลก็งามสำหรับตัวของเรา เป็นผู้ทรงศีล เป็นผู้เหมาะสมกับความเป็นผู้มีศีล จึงเรียกว่ามัชฌิมา คือความเหมาะสม

ทางด้านธรรมนับแต่สมาธิ คำว่าสมาธิที่ท่านแสดงไว้ในตำรา เคยได้อธิบายให้ฟังแล้วหลายครั้งหลายหนนั้น คือเข็มทิศทางเดินที่ท่านเขียนไว้ตามคัมภีร์ไบเบิล ไม่ใช่องค์ของสมาธิแท้ แต่สมาธิแท้นั้นจะเกิดขึ้นกับใจที่สงบเนื่องมาจากการศึกษาเล่าเรียนวิธีการที่ท่านแสดงไว้แล้วในตำรับตำรานั้น เข้ามาประยุกต์กับความประพฤติของตน เพื่อให้เกิดความสงบเย็นใจขึ้นมาได้ด้วยจิตตภาวนา

สมาธิมีความสำคัญไปทางหนึ่ง ปัญญามีความสำคัญไปทางหนึ่ง ต่างก็มีความสำคัญตามหน้าที่หรือคุณภาพของตน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าเสียเองจึงได้ตรัสไว้ว่า สมาธิปริภาวิตา ปัญญา มหุผลลา โหติ มหานิสสา สมาธิอันเป็นความอึดตัว ไม่หิวโหยโรยแรง ฟุ้งเพื่อเห่อเหิม กระสับกระส่าย เป็นจิตที่อึดตัวตามขั้นแห่งความสงบของตน นี่ท่านเรียกสมาธิ สมาธินี้แลที่มีความอึดตัวนี้ นำไปใช้ทางด้านปัญญา ย่อมจะเป็นเครื่องหนุนปัญญาให้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างราบรื่นดีงาม เพราะไม่เผลอเผลอ ไม่กระวนกระวายหิวโหยกับสิ่งนั้นสิ่งนี้เหมือนคนไม่มีความสงบอยู่ในตัว จิตที่สงบย่อมไม่หิวโหยกับสิ่งต่างๆ พาทำงานใดก็ทำ พิจารณาทางด้านปัญญามีสติเป็นเครื่องกำกับรักษา หรือเป็นผู้ควบคุมงาน จิตก็ทำงานตามนั้น

เมื่อมีสมาธิแล้ว ควรจะแยกออกทางด้านปัญญา พิจารณาแยกคายไปกว่าทางด้านสมาธิก็ต้องทำ เพราะฉะนั้น คำว่าสมาธิกับปัญญานี้จึงแยกกันไม่ออกโดยจะถือว่า พิจารณาทางด้านปัญญาอย่างเดียวเป็นความรวดเร็ว การทำสมาธิ มัวทำสมาธิให้เกิด

ให้มีความสงบแล้วค่อยพิจารณาทางด้านปัญญานั้น เป็นทางล่าช้าหรือล่าสมัย การพูด เช่นนั้นหรือความเห็นเช่นนั้น เป็นความเห็นที่ขัดต่อหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ที่ทรง รักรองมาแล้วโดยสมบูรณ์ทั้งทางเหตุและทางผล

ดังนั้น ธรรมทั้งสองประการนี้จึงแยกกันไม่ออกแต่ไหนแต่ไรมา จะแตกต่างกัน อยู่บ้างก็แต่อาการของสมาธิ มีอาการต่างกัน แต่พูดถึงเรื่องความสงบนั้น สงบเหมือนกัน แต่อาการแห่งความสงบนั้นมีต่างกันบ้าง ถึงอย่างไรก็ตามความสงบของจิตนั้น ย่อมเป็นความอึดตัวได้ด้วยกัน ควรแก่การพิจารณาทางด้านวิปัสสนา คือปัญญาได้เช่น เดียวกัน จึงไม่สามารถที่จะแยกสมาธิหรือสลัดตัดทิ้งสมาธิไปเสีย ให้ดำเนินแต่ทางด้าน ปัญญาอย่างเดียว แล้วคว้าเอามรรคผลนิพพานอย่างภาคภูมิใจมาแข่งศาสดาผู้แสดงไว้ ทั้งสมาธิและปัญญา อย่างนี้เป็นไปไม่ได้

นี่เราเคยปฏิบัติมาแล้ว ได้ทราบอย่างชัดเจนในทางด้านสมาธิ คือการทำสมาธิ ตั้งแต่ชั้นลุ่มลุกคลุกคลาน มาจนกระทั่งถึงชั้นสมาธิเต็มตัว คำว่าชั้นสมาธิเต็มตัวนั้น คือ เราทำให้สงบได้ตามความต้องการของเราเวลาใดก็ได้ แม้จิตจะถอนออกมาจากสมาธิ นั้นแล้ว คิดอ่านไตร่ตรองกิจการงานอื่นๆ ได้ แต่ฐานของสมาธินั้นเป็นความแน่นอน มั่นคงอยู่เสมอ ที่เรียกว่า สมาธิเต็มภูมิ คือทำให้สงบเมื่อไรก็ได้ แต่ก็ยังเป็นสมาธิอยู่เพียง เท่านั้น ไม่สามารถกลายเป็นปัญญาได้ โดยที่เราไม่นำออกพิจารณาแต่อย่างใด ให้ เป็นปัญญาขึ้นมา

เมื่อจิตมีความสงบเป็นพื้นฐานแล้ว นำจิตที่มีดวงความสงบและอึดตัว ไม่หิว โหยกับอารมณ์ต่างๆ นั้น เข้าพิจารณาทางด้านปัญญา เราจะพิจารณาร่างกายส่วนใดก็ได้ ตาม คำว่าร่างกายนี้ทั่วไปหมดในรูปขันธ์นี้ แล้วแต่จะถูกกับจริตในอาการใดภายในร่าง กายนี้ แยกแยะดูตั้งแต่ต้น ดังที่ท่านมอบงานให้แก่พวกเรามาตั้งแต่เด็กดำบรรพจน ปัจจุบันนี้ และยังเป็นไปอีกอย่างนี้ไม่ลดละ วารงานของนักบวชนั้นคืออะไร อูปัชฌายะท่านมอบให้ว่า เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ นี่คืออนุโลมพิจารณาโดยลำดับ ไป ตโจ ทนฺตา นขา โลมา เกสา นี้ให้พิจารณาปฏิโลม ย้อนกลับหน้ากลับหลัง ถอย หน้าถอยหลัง

สิ่งที่กล่าวเหล่านี้เป็นสิ่งที่ประกาศตนอยู่แล้ว ด้วยความปฏิกุศลโสโครกตามหลัก ธรรมชาติที่เป็นความถูกต้อง เป็นแต่เพียงว่าจิตของเรานั้น ไปรับความเสี้ยมสอนมา จากสิ่งจอมปลอมคือกิเลส จึงต้องมาเปลี่ยนแปลงความจริงจากธรรม หรือลบล้างธรรม นี้ให้เป็นสภาพอื่นไปเสียจากความเป็นของปฏิกุศล ให้เป็นของสวयของงาม เป็นของจีรัง ถาวร เป็นเราเป็นเขา เป็นของเราของท่านไปเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้นอกจากความเป็นอสุภะ

อสุภังเต็มไปทั้งร่างกายภายนอกภายใน อยู่โดยหลักธรรมชาติของมันตามธรรมที่กล่าวไว้แล้ว ยังมีความแปรสภาพอยู่ภายในตัวทุกระยะ ๆ ไม่มีเว้นแม้แต่ขณะหนึ่ง

การพิจารณาเช่นนี้ท่านเรียกว่าวิปัสสนา เพื่อความเห็นแจ้งตามความจริง ความจริงนั้นเป็นอย่างไรในร่างกายนี้ คำว่าอสุภะจริงหรือไม่จริง เราปฏิเสธได้ไหม ตั้งแต่ภายนอกก็มีซี่เหงื่อซี่ไคลเต็มไปหมดทั้งร่าง ไม่ว่าจะข้างบนข้างล่างต้องจะต้องล้างกันอยู่ตลอดเวลา ร่างกายนี้ไปสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด แม้จะเป็นของสะอาดสวยงามเพียงใดก็ตาม จะต้องกลายเป็นของสกปรกโสภณสงกลิ่นฟุ้งไปหมด

เพราะร่างกายนี้เป็นตัวปฏิภูล สิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับร่างกายนี้จึงกลายเป็นของสกปรก ต้องจะต้องล้างต้องฟอกเช็ดถู ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ นี่เห็นอย่างชัด ๆ อยู่แล้วตามหลักความจริง ผู้ปฏิบัติจะฝืนหลักความจริงนี้ไปไหน ความฝืนหลักความจริงเหล่านี้มีแต่เรื่องของกิเลสทั้งสิ้นซึ่งเป็นข้าศึกต่อธรรม เคยฝืนธรรมอย่างนี้มาเป็นลำดับลำดับคือเสกสรรปั้นยอขึ้นมาเฉย ๆ ทั้ง ๆ ที่หาความจริงไม่ได้ ว่าสวยงาม ว่าน่ารักใคร่ชอบใจว่าเป็นสิ่งจริงถาวรว่าเป็นสิ่งให้เกิดสุขน่านรื่นเรริงบันเทิงว่าเป็น อดุดา เป็นเราเป็นของเราเป็นของเขา

จิตที่ไม่มีที่ยึด มีแต่กิเลสเป็นผู้ร่ำสอนอยู่ตลอดเวลา จะไม่ให้ยึดไม่ให้ถือไม่ให้เชื่อตามกิเลสจะเชื่อถืออะไร เพราะมีของอย่างเดียวเท่านั้นติดแนบอยู่กับใจนับแต่กับใดก็กลับโตมา จนกระทั่งได้พบได้ยินโอวาทคำสั่งสอน ซึ่งเป็นคู่แข่งกับธรรมชาติที่เสกสรรปั้นยอด้วยความจอมปลอมมัน คู่แข่งนั้นเรียกว่าธรรม จึงได้นำธรรมของจริงนี้เข้ามาเทียบเคียงของปลอม

แยกแยะกันดูทุกสัต์ทุกส่วน ความเสกสรรที่ฝังอยู่ในชั้นนี้ก็เป็นคำเสียมสอนของกิเลส มันเสียมสอนว่าเป็นของสวยงาม ทำให้จิตคิดว่าเป็นของสวยงามของงามของดีของแน่นหนามั่นคงไปด้วย ที่นี้นำธรรมเข้ามาลบล้างของปลอมมัน ว่าสวยงามที่ตรงไหน ดูหาความสวยงามไม่ได้ ทั้งภายนอกภายในของร่างนี้ หาความสวยงามไม่ได้แม้แต่ชิ้นเดียว มันเต็มไปด้วยของปฏิภูลโสโครกหมดทั้งร่างนี้ ทั้งในตัวของเราและสัตว์อื่นบุคคลอื่น ทั้งหญิงทั้งชายเหมือน ๆ กันหมด เทียบกันได้ทุกสัต์ทุกส่วนไม่มีอะไรแปลกต่างกัน นี่คือความจริง เราฝึกวิปัสสนาคือปัญญา ฝึกเพื่อจะสลัดสิ่งที่เคยยึดถืออันจอมปลอมเข้าสู่หลักความจริงคือของไม่ปลอม นี่เป็นชั้นหนึ่งของจิตของธรรม

ขั้นต่อไปยังแยกแยะเป็นเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนตตตา ซึ่งเป็นธรรมของจริงเช่นเดียวกันเข้าไปอีก เป็นทางเดินเพื่อความสลัดทิ้งสิ่งจอมปลอมทั้งหลาย คือกิเลสตัวพาเสกสรรปั้นยอมาเป็นเวลานาน ผลของมันทำให้เกิดความกดถ่วงลวงใจอยู่เสมอ ให้มีแต่ความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะสิ่งเหล่านี้ เมื่อพิจารณาตามหลักความจริงแล้ว จิต

ย่อมจะค่อยปล่อยวางไปโดยลำดับ ตามความซึ่มซาบแห่งปัญญาที่เข้าสู่หลักความจริงของธรรมไปโดยลำดับลำดับ

จนกลายเป็นว่ากายทั้งกายนี้ ถ้าพูดถึงกองอสุภะก็คือป่าช้าผีดิบ ที่เต็มไปด้วยซากศพต่างๆ ซึ่งรวมอยู่ในร่างกายของแต่ละบุคคลๆ นั้นแล ไม่ใช่ซากหนึ่งซากเดียว มีหลายซาก หลายศพ หลายประเภท หลายชนิดของสัตว์ที่มาตายกองกันอยู่ภายในร่างกายของเราเนี่ย พิจารณาอยู่เช่นนี้ซ้ำๆ ซากๆ เช่นเดียวกับเราถากไม้ หลายครั้งหลายหนก็ถึงแก่น ถึงที่พอเหมาะพอดี พอเอา ยิ่งชะล่ำลงไปหลายครั้งหลายหนก็ถึงที่สะอาดพ้นจากสิ่งจอมปลอมเห็นได้ชัดเจน จิตย่อมปล่อยวางเองโดยไม่ต้องสงสัย

นี่เป็นขั้นหนึ่งของการพิจารณาที่เรียกว่าปัญญา เราแยกจากสมาธิคือจิตที่สงบนั้น ให้แสดงกิริยาออกมาทางความแยกกาย เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา แปลว่า ความเห็นแจ้งเห็นจริง ไม่ใช่เห็นปลอมเห็นแบบมีดๆ ด่าๆ กำด่ากำขาวอย่างที่ว่าวิชาพาเห็นปัญญาธรรมชาติ เห็นแจ้งเห็นชัดและรื้อถอนตนออกจากความยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดต่างๆ ไปได้โดยลำดับ นี่แหละการดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพาน ดำเนินไปตามสิ่งเหล่านี้ โดยถือสิ่งเหล่านี้เป็นหินลับปัญญาในการดำเนินวิปัสสนา

ที่จิตไม่สามารถก้าวไปได้ตามความมุ่งหมาย ก็เพราะจิตติดสิ่งเหล่านี้ ท่านจึงสอนให้พิจารณาบุกเบิกสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นเสมือนขวากหนามแทงจิตใจอยู่ทุกละเวลาละเวลารักก็ทำให้เกิดทุกข์ ชังก็ทำให้เกิดทุกข์ เกลียดโกรธทำให้เกิดทุกข์ทั้งนั้น เพราะกิเลสเป็นสาเหตุจะไม่เกิดทุกข์อย่างไร ไม่ใช่เป็นสาเหตุมาจากกรรม สาเหตุที่มาจากกรรมนั้น แม้จะมีทุกข์บ้างเพราะการต่อสู้กับข้าศึก แต่จิตก็ค้ำไว้เพื่อชัยชนะหรือเพื่อความรู้อย่างเห็นจริง ความทุกข์นั้นก็ไม่ใช่เป็นอารมณ์กับผู้ปฏิบัติ

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมแม้ทุกข์แทบเป็นแทบตาย ก็ไม่ใช่เป็นอารมณ์ยิ่งกว่าเพื่อความรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่ตนต้องการที่ตนมุ่งหมายไว้ พระพุทธเจ้าของเรา ท่านมีความมุ่งหวังอย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้นแม้จะสลบถึงสามครั้งสามหน แต่ยังไม่ถูกทางเพื่อความตรัสรู้ก็ตาม พระองค์ก็ไม่ทรงท้อถอย เพราะอำนาจแห่งความมุ่งมั่นต่อธรรมของจริง มีกำลังมากกว่าที่จะท้อถอยเพียงความสลบเท่านั้น

การพิจารณาร่างกายเป็นสิ่งสำคัญมาก เฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับโรคะตณหาขึ้นอยู่กับร่างกายนี้ จิตสงบก็สงบจากความคิดในเรื่องโรคะตณหา เกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส ในชาติที่ท่านกล่าวไว้ซึ่งเป็นสิ่งที่สะอาดใจมากกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตไม่เคยเห็นรูปใด ที่เป็นข้าศึก เป็นเครื่องเสียดแทงจิตใจอย่างเจ็บปวดแสบร้อน ยิ่งกว่ารูปของเพศตรงข้าม เสียงใดก็ตามไม่สามารถที่จะเสียดแทงเข้าถึงขั้วหัวใจ ถึงกับจิตใจจะพังทลายลงได้เหมือนเสียงของเพศตรงข้าม กลิ่นใดก็ตามไม่สามารถทะลุเข้าถึงขั้วหัวใจ

ยิ่งกว่ากลิ่นของเพศตรงข้าม รสใดก็ตามไม่สามารถทำลายหัวใจให้กระทบกระเทือน หัวใจไหวและเป็นบ้าแบบสดๆ ร้อนๆ พร้อมทั้งการรับความทุกข์ทรมานได้มากยิ่งกว่า รสของเพศตรงข้าม การสัมผัสใดก็ตามไม่สามารถทำให้ละเมอเพื่อฝัน จนตัวไม่เป็นตัวของตัวยิ่งกว่าการสัมผัสเพศตรงข้าม ให้เธอทั้งหลายจำไว้อย่างถึงใจ อย่าประมาท”

“วิธีที่จะแก้รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อันเป็นบ่อเกิดแห่งราคะตัณหา นั้น ต้องใช้วิธีการอันถูกต้องเหมาะสมกัน คือการพิจารณา อสุภกรรมฐาน เป็นภาคพื้น ให้เกิดมีความชำนาญชำนาญ น้อมกายวิสาภาคเข้ามาสู่กายของเรา หนึ่งของวิสาภาคเข้ามาเทียบกับ หนึ่งของเรา เสียงของวิสาภาคเข้ามาเทียบกับเสียงของเรา กลิ่นของวิสาภาคเข้ามาเทียบกับกลิ่นของเรา ความสัมผัสของวิสาภาคเข้ามาเทียบความสัมผัสตัวเราเอง สิ่งเหล่านี้มันก็เป็นเนื้อเป็นหนังเป็นอวัยวะอันเดียวกัน ไม่เห็นมีผิดแปลกกันอะไรเลย ถ้าพูดถึงเรื่องความเป็นปฏิภูล คนทั้งหลายทั้งชายเป็นเทวดามาจากไหน ร่างกายจึงจะไม่มีความเป็นปฏิภูล โสโครก ภิกษุทั้งหลาย ทั้งหญิงทั้งชายก็คือคนทรงธาตุทรงขันธุ์ ทรงอสุภะอสุภัง มีหนัง มีเนื้อ มีกระดูก มีตับไตไส้พุง มีของอสุภะอสุภังเต็มตัวเช่นเดียวกันนั้นแล จะไปหลงหาสาระอะไร ถ้าไม่ใช่เราเป็นบุรุษตาฟาง เพราะฉะนั้นเธอทั้งหลายจงพิจารณาในสิ่งเหล่านี้ให้มาก ยาแก้พิษภัยอันสำคัญ คือ อสุภะ เป็นยาอันประเสริฐ”

นี่คือพุทธพจน์ที่ทรงแสดงไว้แก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อความเห็นภัยในสิ่งที่ เป็นวิสาภาคกัน เพื่อจิตได้พิจารณาตามหลักอสุภธรรมไม่ขาดวรรคขาดตอน ใจจะได้สงบ ใจหายกังวลหม่นหมอง เพราะทุกส่วนแห่งร่างกายนั้น ๆ เป็นลักษณะเหมือน ๆ กัน

“กายทั้งกาย ทั้งหนัง ทั้งเนื้อ ทั้งเอ็น ทั้งกระดูก ทุกสัต์ทุกส่วนแห่งอวัยวะทั้งของหญิงและของชาย กับทุกสัต์ทุกส่วนแห่งอวัยวะของเรานั้น ไม่มีอะไรผิดแปลกกันเลย นอกจากถูกหลอกลวงจากกิเลสเท่านั้น ว่านั่นวิเศษนี้วิโส จนผู้หญิงผู้ชายธรรมดา ๆ กลายเป็นเทวดาขึ้นมา ตนเป็นเสมียนบ่อยหรือสุนัขตัวหนึ่ง ที่คอยกัดคอยแทะแบบ ลม ๆ แล้ง ๆ อยู่ภายในใจ ไม่มีวันเวลาสร้างซาลงได้ นับว่าโง่เกินไป ไม่สมกับความเป็นภิกษุ ให้เธอทั้งหลายจงจำไว้ให้ถึงใจ”

นั่นฟังดูซิ นี่แหละการพิจารณา จงทำตามที่ท่านสอนไว้นั้น คำว่าโง่เกินไปจะถูกกลบลงด้วยวิปัสสนาปัญญาไม่สงสัย ถ้าลองได้พิจารณาให้ชัดเจน เทียบทุกสัต์ทุกส่วนทั้งภายนอกภายในให้เห็นชัดเจนแล้ว จะมีอะไรแตกต่างกัน จะหลงอะไรกัน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องใช้การพิจารณาให้มาก โรคหนักต้องวางยาให้หนัก เพื่อทันกับโรคสุนัขบ้าตาฝ้า ฟางที่มองเห็นใบไม้แห้งกลายเป็นผัก

นอกจากนั้นท่านยังสอนให้ไปเยี่ยมป่าช้า การไปเยี่ยม ป่าช้าแต่ก่อนเป็นป่าช้าผีดิบ ตายเก่าตายใหม่เอาไปทิ้งเกลื่อนไปหมด การไปพิจารณาป่าช้านั้น ท่านสอนให้ไปทางเหนือลม และสอนให้ไปทางตายเก่าเสียก่อน เพราะกำลังสติปัญญายังไม่เพียงพอ ให้ไปดูผู้ที่ตายเก่าเสียก่อน อวัยวะเคลื่อนไหวกลาดเรียกรวด กระดุกกระจัดกระจายเป็นอะไรไปแล้ว แล้วขยับเข้าไปเป็นลำดับจนถึงผู้ตายใหม่ ทั้งนี้เพราะอาจจะเกิดความกำหนัด ยินดีขึ้นมาได้

เมื่อได้พิจารณาเป็นลำดับลำดับตาเข้าไปแล้วเช่นนั้น ย่อมจะมีกำลังทางสติปัญญา พอพิจารณากันไปได้ ศพนั้น ๆ แม้ตายใหม่ก็ไม่ผิดอะไรกับร่างกายของเราที่ยังไม่ตายนี้ ถ้ากลิ่นเหม็นคลุ้งมันก็เป็นเช่นเดียวกันนี้แล เพราะเป็นป่าช้าผีดิบผีตายเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเทียบเคียงได้ทุกสัดทุกส่วนของซากศพในป่าช้า กับร่างกายเรายังไม่ตายว่าเป็นลักษณะเดียวกันจนหายสงสัยแล้ว จะไม่ไปเยี่ยมป่าช้าอีกก็ได้

เยี่ยมป่าช้าภายในร่างกายของเรานี้ก็เป็นที่น่าสนใจ เพราะการไปเยี่ยมป่าช้านอก ก็เพื่อจะหาหลักยึดเทียบเข้ามาสู่หลักภายในคือตัวเราเอง เมื่อได้หลักภายในเป็นเครื่องยึดแล้ว ก็มีหลักมีเกณฑ์ในการพิจารณาตนและหายกังวลในการไปเยี่ยมป่าช้านอก นี้เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง

ปัญญาขั้นนี้ต้องใช้ความพยายามให้มากก่อนจะมีความชำนาญ เมื่อชำนาญแล้ว ปัญญาขั้นนี้ย่อมผาดโผนมาก ตามที่เคยพิจารณามาแล้วเป็นอย่างนั้น พิจารณาจนหมุนตัว ๆ ท้นกับเหตุการณ์ที่มีอยู่รอบตัว เมื่อปัญญามีความชำนาญจนถึงขั้นที่จะสลัดปิดทิ้งร่างกายนี้ ยิ่งหมุนตัวเป็นเกลียวตลอดอริยาบถไม่มีว่างงาน

มองดูตัวทั้งตัวนี้กลายเป็นเนื้อก็เป็นไปหมดทั้งตัว มองดูหนังไม่เห็น ทะลุเข้าไปถึงเนื้อ ถึงเอ็น ถึงกระดูก จนกระทั่งกลายเป็นร่างกระดูกไปหมดในคนทั้งคน เราทั้งคนเป็นก้อนเนื้อไปหมดทั้งตัว มองดูหญิงดูชายเป็นสภาพเดียวกันไปหมด เพราะความชำนาญในการพิจารณาวิปัสสนาขั้นรูปกาย ร่างกายหาความสวยความงามไม่ได้ มองดูเป็นร่างกระดูกหนึ่ง มองดูเป็นคนทีหนึ่งถูกถลอกออกเหลือแต่เนื้อแดงฉานไปหมดทั้งตัวหนึ่ง ใจจะมีความกำหนัดยินดีที่ตรงไหน คนเราที่จะกำหนดยินดีกันก็เพราะหนังนี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนกรรมฐานเพียง ตโจ แล้วหยุด เพราะหนังมันครอบไปหมดแล้วในร่างกายคนร่างกายสัตว์

นี่คือความชำนาญของการพิจารณา ถัดจากนั้นไปเพียงกำหนดแยกเดี่ยวเท่านั้นไม่ถึงสามวินาทีจะทะลุไปหมดตั้งสองรอบสามรอบในร่างกายร่างเดียวนั้น กลายเป็นกระดูกเป็นท่อนกระดูกไปหมด เพียงเส้นเอ็นติดต่อรัดรั้งกันไว้เท่านั้น เช่นเดียวกับซากผีที่เอามาไว้ตามวัดตามวา อวัยวะส่วนอื่น ๆ ไม่มี เหลือแต่กระดูกที่มัดติดกันไว้เท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนั้นจะรักอะไรกำหนดอะไร มีแต่กระดูกเท่านั้น นั่นแหละคือความจริงของธรรมเป็นขั้นๆ และตัดความจอมปลอมออกเสียได้ ที่ว่าผมก็งาม หนังกี่งาม เนื้อก็งาม เอ็นก็งาม งามไปหมด กระดูกก็งาม แม้ที่สุดอาหารเก่าอาหารใหม่ที่เป็นบุตร เป็นคูก็งามไปด้วย เพราะถูกกิเลสมันต็มมันตุน มันเสกสรรปั้นยอให้กินของสกปรก มาเป็นเวลานาน เพราะความโง่เขลาของตน ให้กิเลสปรุงอาหารเป็นพิษทั้งนั้นให้กิน และกินไม่มีวันอิ่มพอ กินเท่าไรยิ่งหิวโหย กินเท่าไรยิ่งติดยิ่งจมลงลึก คิดให้ละเอียด แล้วไม่สลดสังเวชบ้างหรือ

เราเป็นนักปฏิบัติ จงพิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้ เมื่อพิจารณารู้เต็มที่แล้ว ไม่ต้องบอกเรื่องความสลัดปัดทิ้งรูปขันธ์ ว่าไม่ใช่เราไม่ใช่ของเรา ความปฏิภูลโสโครกนี้ ก็หายไป เพราะผ่านไปแล้ว หายสงสัยแล้ว เหลือแต่เพียงร่างกระดูก สงสัยอะไรกัน นั่น เป็นกอง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นความจริงอันหนึ่งเท่านั้น นี่ปัญญาขั้นนี้ต้องผาดโผน เต็มที่เพราะแก้กิเลสส่วนหยาบ ต่อสู้กับกิเลสส่วนหยาบ ปัญญาต้องเป็นปัญญาที่ผาดโผน ไม่งั้นไม่ทันกัน ไม่เรียกว่ามัชฌิมา คือเหมาะสมกัน

พอหมดขั้นนี้แล้วสติปัญญาก็ก้าวเข้านามธรรมทั้งสิ้น พิจารณานามธรรมทั้งสิ้น เวทนา ความสุข ความทุกข์ ความเฉยๆ ภายในร่างกายและจิตใจ ส่วนเวทนาภายในจิต ทั้งสามนั้นแยกไว้ก่อน พิจารณาเวทนาที่เกี่ยวข้องกับกายเวลาเกิดความทุกข์เวทนาขึ้นมา จะเกิดขึ้นด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยเจ็บหัวตัวร้อนก็ตาม ให้พิจารณาแยกแยะดู ทุกขเวทนา เฉพาะอย่างยิ่งทุกขเวทนานั้นแหละ เป็นผู้ออกหน้าออกตาในขณะที่เจ็บไข้ได้ป่วย สุขหาทางแทรกเกิดขึ้นไม่ได้

จึงต้องพิจารณาแยกดูทุกข์ให้เห็นทุกข์เป็นอย่างไร ทุกข์ให้โทษให้ร้ายแก่ผู้ใดเรา จึงเหมาะเขาว่าเป็นทุกข์ เหมาะเขาว่าเป็นภัยต่อเรา เหมาะเขาว่าเป็นข้าศึกต่อเรา พิจารณา ให้เป็นอรรถเป็นธรรมตามความเป็นจริง อย่าลำเอียงเพื่อเข้าข้างตัว จะเป็นการกอบโกยกิเลสเข้ามาเผาตนยิ่งกว่าการไม่พิจารณาเสียอีก เพราะผิดทาง

เพราะฉะนั้น การพิจารณาทุกขเวทนาจึงพิจารณาให้เป็นธรรม ว่าทุกขเวทนานี้ เหนือที่ว่าเป็นภัยแก่เรา ดูให้ชัดเจนถึงสภาพของทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในขณะนั้นว่า เป็นภัยแก่ผู้ใด สติปัญญาจงด่องลงในจุดที่เกิดทุกข์มากกว่าเพื่อน คลี่คลายดูด้วยปัญญา เมื่อชัดเจนแล้ว ทุกข์ก็สักแต่ว่าปรากฏตัวอยู่ตามหลักธรรมชาติของตนเท่านั้น แม้ตัวทุกข์เองก็ไม่ทราบความหมายของตนว่าเป็นทุกข์ และไม่มี ความหมายว่าได้ให้ความทุกข์แก่ผู้หนึ่งผู้ใดเลย

พิจารณาดูร่างกายก็สักแต่ว่ากาย ที่มีอยู่แล้วตั้งแต่ทุกข์เหล่านี้ยังไม่เกิดขึ้น แม้ทุกข์เหล่านี้ดับลงไปแล้ว กายก็ยังเป็นกายอยู่ตามสภาพของตน ต่างอันต่างจริงอยู่โดย

ลักษณะชาติของตนเช่นนี้ ไปเหมาเอาว่าเขามาเป็นทุกข์มาเป็นภัยแก่เราได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่ใจเป็นตัวไปหมายเขาต่างหาก แล้วย้อนเข้ามาดูใจ เทียบเคียงกายนั้นเป็นเรา เหรอ กายนั้นมาเป็นใจหรือใจไปเป็นกาย หรือทุกข์เวทนานั้นมาเป็นใจ หรือใจนี้ไปเป็นทุกข์เวทนา

แยกแยะทุกสัต์ทุกส่วน ยิ่งทุกข์มีความรุนแรงมากเพียงไร สติปัญญาขั้นนี้ยิ่งหมุนตัว เร็วยิ่งกว่าน้ำไหลไฟสว่าง ไม่อย่างนั้นไม่ทันกัน แยกแยะทุกสัต์ทุกส่วน เวทนาจึงกลายเป็นความจริงขึ้นมาอย่างประจักษ์ใจหายสงสัย ว่ามีจิตเท่านั้นที่สำคัญ ทุกขเวทนาว่าเป็นข้าศึกต่อตนเอง และว่าเป็นตนเป็นของตน ตลอดถึงเรื่องร่างกายเขาก็เป็นสภาพแห่งความจริงของเขาอยู่เช่นนั้น แต่ใจเสียเองเป็นผู้ไปยึดไปถือ ว่ากายของเราเป็นทุกข์ ทุกข์ก็มาเป็นกาย ทั้งทุกข์ทางกายทั้งทุกข์ทางใจก็กลายเป็นเราและเป็นทุกข์ขึ้นมาอีก เพราะความสำคัญผิด

เมื่อแยกแยะทั้งสามสภาพคือ ดูกาย ดูเวทนา ดูจิต เทียบเคียงกันได้ทุกสัต์ทุกส่วนว่าไม่ใช่อันเดียวกัน ความสำคัญมั่นหมายของจิตที่ไปหมายเขาว่าเป็นเราเป็นของเรา ก็ถอนตัวเขามาสู่จิต เมื่อความสำคัญถอนตัวเข้ามาสู่จิตแล้ว จิตก็เป็นปกติ เป็นความจริงของจิต เวทนาจึงเป็นความจริงของเวทนา กายก็เป็นความจริงของกายแต่ละอย่างๆ แล้วก็ไม่กระทบกัน หนึ่ง ทุกขเวทนาที่กำเริบมาก ๆ นั้นดับไปอย่างรวดเร็ว สอง ทุกขเวทนาแม้ไม่ดับ แต่ก็เป็นความจริงของตนอยู่เป็นสัต์เป็นส่วน ไม่เข้ามากระทบกันกับจิตใจนี้ได้เลย

ใจนั้นแม้จะอยู่ในท่ามกลางแห่งความทุกข์ความลำบาก ในขณะที่เป็นโรคภัยไข้เจ็บหรือขณะนั้นนาน ๆ ก็ไม่มีความกระวนกระวาย มีแต่ความกระหึ่มยั้มย่องอยู่โดยลักษณะชาติแห่งความจริงของใจ นี่คือการพิจารณาเวทนา นอกจากนั้นยังทราบชัดว่า ทุกขเวทนาจึงดี สุขเวทนาจึงดี อุเบกขาเวทนาจึงดี เป็นอาการอันหนึ่ง ๆ เท่านั้น รวมแล้วย่อมไหลลงสู่ภาชนะคือ ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกข์ อนตตาทังมวล นี้ปัญญาขั้นหนึ่ง

สัญญา ความจำได้หมายรู้ จนเกิดเรื่องเกิดราวขึ้นมา สังขารปรุงแสบ สัญญาหมายไปให้เป็นเรื่องเป็นราวหลอกตนเหมือนกับภาพในหน้ากระจก ภาพของเราเองนี้แหละไปปรากฏอยู่ในหน้ากระจก เราก็ไปตื่นภาพในหน้ากระจกนั้น เมื่อทราบชัดเจนแล้วว่า ภาพที่ปรากฏในหน้ากระจกนั้นมันเป็นภาพไปจากกายของเราฉันทิใด อาการทุกอย่างที่ปรากฏขึ้นจากสังขารจากสัญญาที่หมายเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็เป็นภาพออกจากใจฉันทินั้น ถ้าใจไม่รู้เท่าทันก็ไปหลงภาพนั้น เมื่อใจรู้เท่าทันแล้วก็ปล่อยวางตามสภาพของเขา สิ่งเหล่านี้ก็เกิด ๆ ดับ ๆ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสัญญา สังขารอันเป็นสิ่งที่เกิดดับ

แม้วิญญานที่รับภาพจากภายนอก เช่น รูป เสียง กลิ่น รส เวลาเข้ามากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น ก็มีแต่เพียงแยกเดี่ยวๆ ที่รับทราบ ในขณะที่สิ่งนั้นมาสัมผัส เมื่อสิ่งนั้นดับไปความรับทราบก็ดับไป เป็นอาการหนึ่งๆ ของจิตเท่านั้น จะถือเป็นการเป็นของเราได้อย่างไร ถ้าไม่ใช่ปากองรับเหมานะ

พิจารณาซ้ำๆ ซากๆ เป็นการฝึกซ้อมด้วยความสัมผัสสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสัญญา สังขารที่คิดปรุงอยู่ภายใน และระหว่างข้างนอกกับข้างในให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอ จิตย่อมมีความชำนาญ สามารถสลัดตัดทั้งขันธ์ห้านี้ได้ทั้งๆ ที่ยังไม่บริสุทธิ์ อุปาทานในรูปขันธ์ก็ปล่อยได้อย่างชัดเจนเห็นประจักษ์ จิตพักจากการพิจารณา ร่างกายว่าเป็นอสุภะอสุภังต่างๆ เพราะอิมัตถ์แล้ว รู้แล้ว ปล่อยวางแล้ว พิจารณาเพื่ออะไรอีก การพิจารณาเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ก็ถือเอาความเกิดดับเป็นสำคัญ คือ เกิดขึ้นก็รู้ได้ชัด ดับไปก็รู้ได้ชัด ขาดจากกันก็รู้ได้ชัด

ขันธ์ทั้งห้านี้แหละเป็นทางเดินของกิเลส อวิชชาสังสมุนออกมาทางนี้แหละ ออกมาทางตา ทางหู เป็นต้น คอยจับจองเอารูป เอาเสียง เอากลิ่น เอารส เครื่องสัมผัสต่างๆ ทั้งดีทั้งชั่วกวันมาหมด กวันเข้ามาเป็นพื้นเป็นไฟเผาผลาญสัตว์ผู้เฝ้าเงาตาฝ้าฟาง พระที่เฝ้าๆ ตาฟางๆ ยอมตัวเป็นพื้นให้มันเผาผลาญอยู่ทั้งวันทั้งคืนไม่ยอมมหาทางออก นอกจากชมเชยไฟว่าดีขยันไหม้เท่านั้น ถ้ามีความฉลาดก็พิจารณาเพื่อหาทางปลดปล่อยไปได้ ตามสติปัญญาชั้นดังกล่าวนี้

ตา หู จมูก ลิ้น กายก็สักแต่ว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสก็สักแต่ว่าเท่านั้น เพราะได้พิจารณาตัดขาดมาโดยลำดับ อายตนะภายใน เช่น รูป กายของเรามีทั้งตา ทั้งหู ทั้งจมูก ทั้งลิ้น ทั้งกาย ก็รู้เท่าทันและปล่อยวางได้แล้ว เรียกว่าตัดขาดจากทางเดินของกิเลส มีอวิชชาเป็นตัวการสังสมุนออกมาตามทางสายนี้ และตัดสะพานนี้ขาดเข้าไปโดยลำดับ กิเลสออกมาทางเวทนาจึงตัดขาดด้วยปัญญา ออกมาทางสัญญา สังขาร วิญญาน ก็ตัดขาดไปโดยลำดับ เมื่ออวิชชาไม่มีสมุน ถูกตัดสะพานขาดไปหมด คือฆ่าทั้งสมุนของมันด้วย ความสำคัญมันหมายต่างๆ ฆ่าไปด้วย อาการต่างๆ ทั้งห้านี้ก็ตัดขาดไปด้วย กิเลสก็รวมตัวเข้าไปสู่จิตดวงเดียวเพราะไม่มีที่หลบซ่อน

นี่แหละวิธีการดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานตั้งครั้งพุทธกาลท่านดำเนิน ท่านดำเนินอย่างนี้ ท่านพิจารณาอย่างนี้ กิเลสมันมีอยู่ที่ไหน สติปัญญาจะเป็นเหมือนกับไฟ กิเลสเป็นเหมือนกับเชื้อไฟ กิเลสอยู่ที่ตรงไหนปัญญาจะหมุนตัวเข้าไปตรงที่เชื้อมีอยู่นั้น เชื้อมีอยู่ทางกายเราก็พิจารณาทางกาย จนกระทั่งไหม้ไปหมดด้วยความรู้เท่าทัน อยู่ทางเวทนาจึงไหม้ไปหมด คือรู้เท่าทันหมด สัญญา สังขาร วิญญานก็ไหม้ไปหมด ปล่อยวางไปหมด กิเลสเข้าไปสู่ใจ กำหนดเข้าไปที่ใจ

ปัญญาชั้นพิจารณาวิชานี้ เป็นปัญญาชั้นอัตโนมัตติโดยแท้ เพราะเริ่มเป็นอัตโนมัตติมาแต่ความชำนาญขั้นรูปขั้นธอยู่แล้ว ตามครั้งพุทธกาลท่านว่า มหาสติมหาปัญญา ซึ่งเริ่มเป็นมหาสติ มหาปัญญามาโดยลำดับจากการพิจารณาขั้นธที่อยู่แล้ว เมื่อถึงขั้นกิเลสรวมตัวมาเป็นจิตตวิชาแล้ว จึงเป็น มหาสติ มหาปัญญา อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หมุนตัวเป็นเกลียวทั้งวันทั้งคืนอย่างละเอียดลออ เหมือนน้ำซับน้ำซึม

ไม่มีอะไรเป็นที่พิจารณาเพราะรูปก็ผ่านไปแล้ว ไม่ยอมพิจารณา รู้แล้วปล่อยแล้ว ละวางแล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เป็นส่วนเกี่ยวกับเรื่องร่างกายนี้ก็ดับไปหมด ขาดไปหมดแล้ว มีแต่ความยับเยิบๆ กระเพื่อมอยู่ในจิต ความกระเพื่อมแต่ละขณะๆ ที่แสดงออกมาจากจิต ก็ทราบว่าเป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลก สมมุติ ของโลก อนิจจัง ทุกขัง อนตตา ภายในจิต รู้ได้อย่างชัดเจน ยึดมั่นถือมั่นในความกระเพื่อมว่าตัวว่าชั่วว่าเกิดว่าดับนี้ได้อย่างไร

ฐานของอวิชชาจริงๆ คืออะไร นี่แหละตัวสำคัญ เราก็ไม่อยากจะพูดตรงนี้ เพราะเหตุไร เพราะเป็นธรรมที่ละเอียดมาก กิเลสประเภทนี้ละเอียดมาก มักจะสวมรอยให้ผู้ปฏิบัติหลงกลลิมตัว แต่ก็ทนไม่ได้ที่ต้องพูด เมื่อเข้าถึงขั้นนั้นแล้ว นั่นแหละขั้นที่สำคัญว่าตัววิเศษ ว่าตัวประเสริฐเลิศโลกทั้งๆ ที่กำลังเป็นอวิชชาเต็มตัว ไปยกตัวอวิชชานั้นแหละว่าประเสริฐ ว่าเลิศ มหาสติ มหาปัญญาที่เคยฝึกมาอย่างเกรียงไกร ก็กลายเป็นองครักษ์ไปรักษาอวิชชาดวงที่ว่าเลิศประเสริฐ ดวงมีความสง่าผ่าเผย มีความสว่างกระจ่างแจ้ง งามจากล้าหาญแพรวพราว ไม่มีอะไรเสมอเหมือนไปเสียโดยไม่รู้ลิมตัว จึงมีทั้งรักทั้งชอบใจ ทั้งอ้อยอิ่งทั้งสงวนอยู่ในนั้นหมด

นั่นเห็นไหม กิเลสละเอียดขนาดไหน ตั้งแต่ขั้นกายก็ละเอียดพอตัวของมัน ซึ่งแทบล้มแทบตายที่ผู้ปฏิบัติจะผ่านไปได้ กิเลสที่แทรกอยู่กับเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เต็มตัวแห่งความละเอียดของมัน ยิ่งเข้าไปถึงองค์กษัตริย์วัฏจักร ที่พาจิตให้หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงในการเกิดการตาย คือตัวอวิชชาแท้ๆ จะไม่ละเอียดครอบโลกธาตุได้อย่างไร แม้ขั้นมหาสติ มหาปัญญา ยังลิมตัวหลงกลไปเป็นองครักษ์รักษาจิตดวงนี้จนได้

คำว่ารักษากิจดวงนี้คืออะไร คือมีความรัก ความสงวน ความอ้อยอิ่ง ความติดความพันอยู่ในนั้น ไม่ยอมให้อะไรมาแตะต้องได้ เพราะรักมากสงวนมาก แต่คำว่าสมมุติ อวิชชาก็คือสมมุติ มหาสติมหาปัญญาซึ่งเป็นสิ่งที่ควรแก่กัน และหมุนตัวอยู่ตลอดเวลา ทำไมจะไม่ทราบความเคลื่อนไหว ความเปลี่ยนแปลง ความผิดปกติของจิตประเภทที่ว่า อัจฉริยะและเป็นจอมกษัตริย์นั้นได้ในขณะใดขณะหนึ่งเล่า เพราะจดจ่อเพราะพิจารณา ทั้งๆ ที่กำลังรักสงวนและกำลังรักษาอยู่นั้นแหละ หากมีการพินิจ

พิจารณา มีการสังเกตสอดรู้กันอยู่ทุกระยะๆ ตามนิสัยของสติปัญญาชั้นไม่มั่นคง ไม่นานก็ทราบกลมายาของอวิชชาจนได้ นี่แหละตรงนี้ ตรงที่จะทำลาย

คำว่าอวิชชาหรือคำว่าใสสะอาดนั้นนะ ใสจริง สะอาดจริง ผ่องใสจริง คำว่าผ่องใสกับความเศร้าหมองซึ่งเป็นส่วนละเอียดนั้น ต้องเป็นของคู่กัน ผ่องใสขนาดไหนจะต้องเห็นความเศร้าหมองแทรกขึ้นมาในขณะใดขณะหนึ่งจนได้ ว่างหรืออับเฉาก็เป็นของคู่กัน แสดงขึ้นมาแม้ชนิดหนึ่งสติปัญญาชั้นนี้ก็จับได้

ธรรมชาติสมมุติละเอียดขนาดไหน สิ่งที่เป็นคู่เคียงกันก็ต้องละเอียดให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่านี่คืออะไร มีความสว่างกระจ่างแจ้งขนาดนี้แล้ว ทำไมจึงต้องมีลักษณะไม่ไว้วางใจ ให้ต้องระมัดระวังกัน ธรรมชาติของจริงแท้ทำไมจะต้องระวังกัน ความระวังนี้เป็นที่แน่ใจแล้วหรือ ธรรมชาตินี้คืออะไร ทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยพิจารณาผ่านไปแล้ว ก็ว่าเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตาทั้งหมด แต่นี่เป็นอะไรที่ปรากฏเด่นๆ อยู่ที่นี่ นั่นแลเป็นจุดหรือเป้าหมายแห่งการพิจารณาละ ทีนี้สติปัญญาเริ่มพิจารณาอย่างเอาจริงเอาจัง

ลงสติปัญญาชั้นนี้ได้ทุ่มตัวเข้าไปแล้ว อย่างไม่รู้มีอะไรที่จะต้านทานไว้ได้ ต้องพังทลาย มหาสติมหาปัญญาจ่อเข้าไปตรงนั้น พิจารณาจุดนั้น เหมือนกับการพิจารณาสภาวะธรรมทั้งหลาย เมื่อสติปัญญาชั้นอัตโนมัตติได้จ่อเข้าไปจุดนั้น อวิชชาทนไม่ได้ต้องพังทลาย อวิชชาตาย ตายตรงนั้น นั่นแหละบ่อเกิดของสัตว์ เชื้ออันนี้เอง บ่อเกิดของสัตว์ สถานที่ตาย-เกิด พาให้สัตว์เกิดสัตว์ตายไม่ใช่ที่ไหน ธรรมชาตินี้เองทำให้สัตว์เกิดสัตว์ตาย เราเป็นผู้แบกหามอันนี้อยู่ประจักษ์ใจ สงสัยอะไรว่าโลกนี้ ตายแล้วสูญ มันสูญที่ไหน นอกจากคนตาบอดมองไม่เห็นอะไรเท่านั้นจึงจะกล้าพูด แต่ก็พันการโดนเอาๆ ในสิ่งที่ตนไม่เห็นไปไม่ได้ ที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือคนตาบอดนั่นแล โดนอะไรเก่งกว่าใครๆ

นี่พูดตามที่พิจารณาทางภาคปฏิบัติ เมื่อธรรมชาตินี้หายไปหมดไม่มีสิ่งใดเหลือแล้ว อันใดที่รู้ว่าอวิชชาดับไปแล้ว ภพชาติที่เป็นเชื้อให้เกิดเป็นต่างๆ ดับไปแล้วจากใจส่วนใจนั้นดับไปด้วยไหมที่นี่ ถ้าใจดับไปด้วย อะไรที่รู้ว่าบริสุทธิ์ รู้ว่าวิเศษ รู้ว่าอัศจรรย์เหมือนโลกธาตุกระเทือนไปด้วย ผู้รู้วิสามานยนี้อสูญไปไหนที่นี่ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโลก ท่านนำพระจิตบริสุทธิ์ นำธรรมบริสุทธิ์นี้มาสั่งสอน ไม่ได้นำสิ่งที่สูญ สิ่งไม่มีมาสอนโลก

นี่แหละการเรียนภพชาติ ความเกิด แก่ เจ็บ ตายของสัตว์โลก อย่าไปเรียนที่ไหน ให้เรียนเรื่องของเราดีกว่า เมื่อเรียนเรื่องของเราให้เต็มภูมิ เต็มอรรถเต็มธรรมแล้ว จะรู้อย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น ปฏิเสธไม่ได้เพราะนี่เป็นของจริง ลบล้างไม่สูญ ลบล้างไม่ได้ นี่คือหลักใหญ่ เหตุใหญ่ที่ทำให้เกิด พอเรียนถึงธรรมชาติที่ทำให้เกิดพังทลายลง

ไปแล้ว ทำไมจะไม่สามารถอุทานขึ้นมาได้ว่า หมดแล้วเรื่องราวทั้งหลาย ที่เกิดตาย ๆ จับจองป่าช้าอยู่ไม่หยุดไม่ถอยเพราะตัวนี้เอง ตัวนี้ได้สิ้นซากไปแล้วบัดนี้ หมดเรื่อง

เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอะไรอีกที่นี้ นั่นไม่ใช่ตัวอนิจจัง นั่นไม่ใช่ตัวทุกข์ นั่นไม่ใช่ตัวอนตตา อนิจจัง ทุกข์ อนตตาเป็นเรื่องของสมมุติทั้งหมด นับแต่อวิชชา กระจายออกไปทั่วโลกธาตุ เป็นไตรลักษณ์ เป็นอนิจจัง ทุกข์ อนตตาทั้งสิ้น เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน ธรรมชาติที่รู้อะไรทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนิจจัง ทุกข์ อนตตา นั่นไม่ใช่ไตรลักษณ์ ไม่ใช่อนิจจัง ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่อนตตา ไม่ขัดแย้งตนเองด้วยและไม่ขัดแย้งสิ่งอื่นใดด้วย พอตั้ หมดเรื่อง

พระพุทธเจ้าท่านปฏิบัติท่าน พระสาวกท่านปฏิบัติท่านจนเป็นคลังแห่งมรรคผลนิพพาน ท่านดำเนินอย่างไร พวกเรานี้ดำเนินกันอย่างไร จึงได้แต่ชื่อมรรคผลนิพพาน มาอวดกันตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่กิเลสเต็มหัวใจ ถ้าเป็นภาชนะแล้วล่ะนั้ ทั้งแบก ทั้งสะพาย ทั้งหาบ ทั้งหาม มันล้นเหลือหัวใจออกมา เรายังไม่ทราบอยู่หรือว่าสิ่งนั้นมันล้นหัวใจเรา เรายังจะหาพอกหาพูน สะแวงหาเมาใส่ที่ไหนกันอีก จะเอากำลังอะไรมาแบก กองทุกข์ เพราะอำนาจแห่งกิเลสตัณหาที่ขึ้นมาทับถมโจมตีเราจนมองหาตัวไม่เห็น เรายังไม่ตื่นเนื้อตื่นตัวในเวลาปฏิบัติด้วยทั้งเพศของพระ ซึ่งเป็นเพศของนั้กรบนี้แล้ว เราจะไปตื่นตัวจะไปเห็นโทษตอนไหนที่ไหนกัน หรือตอนตายแล้วนิมนต์พระมา กุสลา ธมฺมา กุสลา ธมฺมา กุสลา ธมฺมา หาประโยชน์อะไร เมื่อตัวเราผู้ปฏิบัติธรรมแท้ ๆ ยังโง่เหมือนหมาตายตัวหนึ่ง จะมา กุสลา ธมฺมา ให้เกิดความฉลาดมาจากลมปากได้อย่างไร ถ้าไม่รีบทำใจเราให้ฉลาดเสียแต่บัดนี้ ซึ่งเป็นการสวด กุสลา ธมฺมา โดยถูกต้องชอบธรรมตามทางศาสดา

กุสลา แปลว่าความฉลาด ฉลาดอะไร ฉลาดแก้พิษแก้ภัยภายในใจให้บริสุทธิ์ขึ้นมา นั้ชี่ที่เรียกว่าความฉลาด ตายแล้วจึงจะมาสวด กุสลา ธมฺมา กุสลา ธมฺมา เกาหาที่ไม่คันอะไรกัน ไม่อายไอ้เรื้อนบ้างหรือที่มันเกาถูกที่คันกว่าพวกเรานะ เกาตรงที่มันคันชี่ มันจึงจะหายคัน จ๋อลงไปตรงนั้น กิเลสตัวคันที่สุดตัวคันสุดยอด คือ ตัวอวิชชา ฟาดมันลงไปให้หายคัน ตายแล้วไม่ต้องมา กุสลา ธมฺมา ให้ยุ่งไปเปล่า ๆ

มา กุสลา ธมฺมา ด้วยจิตตภาวนาให้ความฉลาดรอบใจเออะ อยู่ที่ไหนสบายหมด ตัดสินตัวได้เอง สิ่งใดก็ตามถ่วงได้เห็นด้วยตาแล้ว กล่าวหาญที่จะพูด ได้ยินด้วยหูชัด ๆ แล้ว ใครมาโกหกไม่ได้ พูดได้อย่างเต็มปาก รู้ด้วยใจอย่างชัด ๆ ในกิเลสทั้งหมด และรู้ธรรมอย่างเต็มใจแล้วพูดได้อย่างเต็มปาก อาจหาญอย่างเต็มใจ เต็มภูมิที่รู้ที่เห็น

นี่แหละธรรมของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ธรรมอับเฉา ไม่ใช่ธรรมลึกลับ ไม่ใช่ธรรมแอบ ๆ แฝง ๆ ด้อม ๆ มอง ๆ กลัว ๆ ชู้ ๆ ขลาด ๆ ไม่มี เป็นธรรมที่องอาจกล้าหาญ ผู้

ปฏิบัติพิสูจนได้ภายในใจของตัวเอง เรียนก็เรียนมา เราไม่ได้ประมาทในการเรียน เรียนแต่ชื่ออรรถชื่อธรรมชื่อกิเลสตัณหา แต่ไม่เคยไปแตะต้องกิเลสอาสวะพอให้มัน หนึ่งถลอก พอให้มันตื่นนอนบ้างเลย นอกจากเป็นบ้อยพัทวิให้มันสนุกหลับเพลินไป เท่านั้น

ต้องเอามาปฏิบัติ ท่านจึงเรียกว่า ปริยัติ ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนแนวทาง นับแต่เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ เป็นต้นไป แล้วนำไปปฏิบัติแยกแยะตามวิธีท่านสอน นี้ ท่านสอนจนถึงวิธีการตามฆ่ากิเลสได้ด้วยวิธีการปฏิบัติ โคตรแซ่กิเลส ลูกหลานเหลน ของกิเลสทุก ๆ ตัว ล้วนเป็นเลื้อร้ายทั้งนั้น เป็นพิษเป็นภัยทั้งนั้น พาดฟันให้มันแตกแม่แตกลูก แตกบ้าน แตกเมือง บ้านแตกสาแหรกขาดออกจากใจให้เห็นเป็นไร่นักปฏิบัติ

ถ้านักปฏิบัติทำไม่ได้ ใครจะทำได้ในโลก นักปฏิบัติไม่สามารถทรงมรรคผล นิพพานด้วยข้อปฏิบัติอันดีงามนี้แล้ว ใครจะสามารถในโลกนี้ เราแน่ใจว่าไม่มีใครสามารถ เพราะโลกต่างมีภาระภารังเต็มไปหมด โลกอยู่ด้วยความยุ่งเหยิงวุ่นวาย เพราะธาตุเพราะขันธ์ เกี่ยวกับการบ้านการเมือง ครอบครัวย้ำเรือน

เรามีผู้สนับสนุนทุกสิ่งทุกอย่าง คนใจบุญเต็มแผ่นดิน อาหารการกินก็เหลือ เพื่อ ท่วมปากจนมองไม่เห็นปากพระ เพราะอาหารปัจจัยของศรัทธาญาติโยมปิดหมด เครื่องนุ่งห่มใช้สอยมาจากผู้ใจบุญ พร้อมเสมอที่จะส่งเสริมคนดีพระดีที่ทำตนและผู้อื่น ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช ไม่มีอะไรบกพร่อง มีเต็มทุกสิ่งทุกอย่าง มาทุกทิศทุกทาง ทั้งใกล้ทั้งไกล มีแต่ผู้สนับสนุนส่งเสริมยินดี แต่เราทำไม่จึงนอนใจ หลับครอก ๆ อยู่ทั้งเป็นทั้ง ๆ ที่ยังไม่นอน สติสตั้งไปไหนหมด เอามาพิจารณาเอามาขุดค้นซิ

พระพุทธเจ้าท่านขุดค้นฆ่ากิเลสตัณหาด้วยสติปัญญา หรือด้วยความนอนใจ หรือด้วยความขี้เกียจขี้คร้าน นำมาพิจารณาให้เห็นชัด เราเป็นนักปฏิบัติ ลูกศิษย์มีครู ไม่เดินตามครูจะเดินตามใคร ทำให้จริงให้จัง จะได้เห็นความอัศจรรย์ภายในใจ

พวกเราชาวพุทธหรือชาวพุทธพล่ามก็ไม่รู้ พุดกันอยู่อย่างนั้นเรื่องอรรถเรื่องธรรม แต่ธรรมไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน พุดเรื่องกิเลสก็พุดเสียจนน้ำลายฟุ้ง แต่กิเลสอยู่ที่ไหนไม่ทราบ เอาแต่ชื่อมาพุด เอาแต่ชื่อมาคุยกัน มันจะเกิดประโยชน์อะไร เอาตัวกิเลสฆ่ามันเกิดประโยชน์ เอาธรรมมาปฏิบัติกำจัดกิเลสมันจึงจะเกิดประโยชน์ เป็นผลเห็น อัยมกทันตา พระพุทธเจ้าและสาวกท่านทำอย่างนั้น จงเดินตามแบบตามฉบับของท่าน อย่าให้ผิดร่องรอยของท่าน

งานที่ทำของพระเป็นประจำ เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปลีกแะไปไหนไม่ได้ เองงานอื่นมาแทนไม่ได้ก็คือ งานถอดถอนกิเลสอาสวะ ดังที่ท่านประทานให้ หรือ

อุปัชฌายะมอบให้เวลาบวช เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ เป็นต้น นี่คืองานของพระ
เอาให้จริงให้จัง คลี่คลายสับยาลงไปให้มันแหลกแตกกระจายลงไป เห็นแจ้งชัดเจนด้วย
สติปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเรา

สถานที่ที่เหมาะสมท่านก็ประทานให้แล้วตั้งแต่วันบวชก็ รุกขมูลเสนาสน์ นิส
สาย ปทุพชฺชา.ตตฺถ เต ยาวซีว อฺสุสาโห กรณียโ. บรรพชาอุปสมบทแล้วให้ไปเที่ยว
อยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ ชายป่า ชายเขา ในถ้ำ เจ้ามผา อันเป็นสถานที่สะดวกสบาย ไม่
พลุกพล่านด้วยสิ่งรบกวนต่าง ๆ นั้นเป็นที่เหมาะสมกับงานเพื่อฆ่ากิเลส เพื่อรื้อถอน
วิญญูะออกจากใจ ซึ่งเป็นภัยอย่างใหญ่หลวงมานานแล้วภายในหัวใจเรา เพราะฉะนั้น
จึงว่าไม่มีงานใดที่จะหนักหนายิ่งกว่างานถอดถอนกิเลสวิญญูจากรอกจากหัวใจ จึงต้อง
ทุ่มเทกำลังลงให้เต็มที่ แม้ชีวิตก็มอบบูชาพระรัตนตรัยไปด้วยการปฏิบัติจิตตภาวนา
เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงและหลุดพ้นอย่างเดียว ขอให้นำไปพิจารณา

มาอยู่ที่นี่นาน ไม่ทราบว่าจะละก็ปีกี่เดือน ผลเป็นอย่างไร สอนก็สอนแทบล้ม
แทบตาย สอนไม่มีอึดมีอั้น มีเท่าไรควักออกมาสอนเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่เคย
ปิดบังลี้ลับไว้แต่น้อยเลย และพูดทุกอย่างตรงไปตรงมาตามความจริง ทั้งเหตุที่ได้
ปฏิบัติมาอย่างไร ก็นำมาสอนหมู่เพื่อนเต็มสติกำลังความสามารถ ไม่ได้โกหก ตลอด
จนถึงผลเป็นอย่างไร ถ้ารู้ถ้าเห็นก็พูดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ก็สุด
แต่กิเลสสุดแต่ธรรมที่อยู่ในหัวใจของผู้ฟังทั้งหลายจะขัดแย้งหรือต่อสู้กันเอง ทางใด
ชนะทางใดแพ้ ถ้าธรรมชนะ เราก็ปฏิบัติตัวให้เป็นธรรมขึ้นไปโดยลำดับ แล้วครอง
ความอัครรรยภายในใจ ถ้าแพ้กิเลสแล้ว เราก็จะถูกกิเลสเหยียบย่ำทำลายอยู่อย่างนี้ ตั้ง
กับตั้งกัลป์นับไม่ถ้วน ไม่มีต้นมีปลายอยู่ภายในหัวใจนั้นแหละ เป็นทุกข์ทรมานยิ่งอยู่
ตลอดไป

การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร รู้สึกเหนื่อย เอาละพอ